„Amikor én még kislány voltam"

Egy esős vasárnap délután, amikor a nagymamámnál a finom családi ebéd után elpilledve beszélgettünk, szóba került, hogy milyen lesz a félévi bizonyítványom. Amikor azt mondtam, hogy úgy néz ki, lesz egy-két hármas is, azt mondta:

Egy-kettő? Nekem, annak idején szinte csak hármasom volt.

- És rád nem haragudtak ezért a szüleid?

Haragudtak? Lehet, de nekem a munka mellett nem jutott sok idő a tanulásra! Munka? Milyen munka? Dolgoznod kellett, nagymama? És az iskola?

Nagyanyó tekintete egy percre a semmibe révedt, mintha távoli emlékek után kutatna, elmosolyodott, és mesélni kezdett:

„Tudod kis unokám, a te nagymamád tanyán nőtt fel. Vidéken az emberek - akiknek volt földjük - földműveléssel foglalkoztak, akiknek nem volt földjük, azok vagy napszámba jártak, vagy ha volt szakmájuk, a városban helyezkedek el. Az én szüleim egyéni gazdálkodóként dolgoztak addig, míg a termelőszövetkezeteket meg nem alakították. Ekkor még a parasztembernek nem volt havi fizetése. Pénzhez úgy jutott, ha a megtermelt terményt, terméket eladta. Hogy ne kelljen napszámost fizetni, hamar bevonták a munka elvégzésébe a gyerekeket is. A kisebbek dolga volt a jószágok: csirke, liba, kacsa, birka, malac etetése, itatása, tehénpásztorkodás, a nagyobbak viszont már gyakran együtt dolgoztak a felnőttekkel; kapáltak, arattak, markot szedtek, kenyeret dagasztottak, vagy épp tehenet fejtek. A parasztnak mindig a jószág volt az első, ha azt ellátta, utána következhetett ő.

Ezt hogy érted?

Úgy, hogy amikor hajnalban felkelt a család, akkor először mindenki megetette a rábízott állatot; édesapám és a bátyám a teheneket, disznókat, édesanyám a csirkéket, kacsákat, én a legkisebb pedig a cicákat és a kutyát. Nekünk már a reggeliért is meg kellett dolgozni. Tudod: aki nem dolgozik, ne is egyék.

Ez a mondás ismerős valahonnan.

Szóval, hogy szavam ne feledjem, nekünk volt valamicske földünk, amin gyümölcsöst neveltünk, és gabonát termesztettünk, de édesapám még elszegődött a falu egyik nagybirtokosához dinnyésnek. Ahhoz, hogy nyáron mézédes piros húsú görögdinnyét

majszolhassunk, a tél elmúltával el kellett kezdeni a palánták nevelését. Az elkészített ágyásokba négyzet alakú gyepkockákat kellett kivágni, behelyezni egymás mellé az ágyásokba, majd a furdancs segítségével a négyzetek közepébe kis lyukat kellett fúrni, s azokba kellett dugni a dinnyemagokat. Amíg kicsi voltam, az én dolgom volt a kis magok „elrejtése", és én mindig azt játszottam, hogy elbújtatom őket valami gonosz szellem elől. Amikor végeztem, apám letakarta őket finom homokkal, meglocsolta, majd rátette az üvegtetőt. Egy bizonyos idő után a magok kikeltek, növekedtek, majd eljött az idő, amikor ki kellett ültetni a szabad földbe. Talicskára pakoltuk, édesapám kitolta a föld szélére, onnan pedig én hordtam a kezébe a palántákat.

– Elég unalmas lehetett egész nap föl-leszaladgálni azokkal a fűszálakkal!
– Talán igen. De én postásnak képzeltem magam, aki fontos küldeményeket kézbesít. Elképzeltem, mi lehet a csomagban, ki kaphatja. Néha még édesapámra is rászóltam: Ezzel óvatosan bánjon édesapám, ez törékeny!
– Ti magáztátok a szüleiteket?
– Igen. Ez a tisztelet egyik fontos jele volt. Te tiszteled a szüleidet?
– Apát és anyát? Szeretem őket.
– A kettő nem ugyanaz, de ezt majd máskor tárgyaljuk ki. Hol is tartottam? Ja, megvan.

Kinn, Isten szent ege alatt növekedtek a palánták, és sajnos velük együtt a gaz is. Kapálni, gyomlálni, öntözni kellett. A dinnye nagyon kényes jószág. A kicsikre a kapálást nem nagyon bízták, mert nem tudtuk megkülönböztetni a dinnyét a gaztól, de idővel azt is megtanultuk.

– És te erre is tudtál valami játékot, nagyi?
– Ne viccelj! Egész hadjáratot indítottam a gyom ellen. Kapa tábornok vezetésével mindig én győztem. Még kiabáltam is a „gazokkal": Nesze, nesze! Elszívod a népem elől a vizet? Ne féljetek! Én megmentlek titeket!

Aztán, amikor felcseperedtek a 10-15 kilós dinnyék a szárak végein, annak betakarítása már a legényekre várt. Ez már embert próbáló feladat volt: kihordani a dinnyét a föld szélére kupacokba, onnan kocsira pakolni, a kocsiról lepakolni, behordani..., sokszor láncba álltak az emberek, és úgy dobálták kézből kézbe a kocsiig. Ment a heccelés, ugratás, ki, milyen messziről tudja elkapni a dinnyét. Egyszer az öcsémet úgy mellbe találta egy kövér példány, hogy hanyatt esett tőle, de a dinnyét még akkor is szorította. Mondta is édesapám:

– Na, ebből jó paraszt lesz. Ennek a fődet az első.

Akkoriban nem is járt senki fitnesz-terembe, hogy erős és izmos legyen.

– Nagyi, akkoriban még nem is volt fitnesz-terem! Nem voltak kondi gépek sem! Dehogy nem. Csak akkor még úgy hívták őket, hogy: vályogvető, dagasztó teknő, kasza, kubikgödör.
– Nagyííí! ! ! Olyan szeretettel tudsz beszélni erről az időről, pedig még hallgatni is sok. Hajnalban kelni, dolgozni, tanulni, dolgozni...
– Nagyanyád sohasem volt az a „Feküdjünk le, tátsuk el a szánkat, és várjuk a sült galambot" típus - szólt közbe édesanyám, aki közben végzett a mosogatással, és egy ideje már minket hallgatott.
- Mert nem ezt láttam. Ha dolgoztál, haladtál, ha nem, felkopott az állad. És a szegénység nagyon rossz testvér.
- Anya, te ne szólj bele! - szóltam rá rosszallóan édesanyámra. - Most a nagyi mesél.
- Hol is tartottunk? Hát persze! Tavasszal elvetettük a földbe a búzát - folytatta egy éles váltással a visszaemlékezést Kati mama. - Akkor még nem permetezték gyomirtóval a földeket, hanem a kikelt gabona közül kézzel kellett kivágni a gazt. Ez volt ám a biogazdálkodás! Édesapámmal gyakran kijártunk megnézni, hogyan dúsul a vetésünk. Szerettem simogatni a kis zöld, selymes gabonaszálakat, amik idővel aranysárga kalásszá növekedtek. Vigyázni kellett arra is, hogy nehogy későn arassunk, mert az érett gabonaszemek a hőségtől hamar kiperegtek.

Egy gyerek számára az egyik legnagyobb élmény, az aratás. Jöttek a rokonok, ismerősök, barátok. Együtt jobban haladt a munka, és sok érdekes történetet hallottunk a felnőttektől. Egy hajnalon édesapám így ébresztett:

- Gyerekek felkelni, megyünk aratni!

Ekkorra a lovak már befogva a kocsiba, az arató szerszámok - kasza, fenőkő, kampó - felpakolva. Szüleim felültek előre a bakra, minket, gyerekeket pedig a szekérderékba ültettek. Mi annak örültünk, ha minél messzebb volt a búzatábla, mert addig is szundikálhattunk még egy keveset. Kiérve, édesapám a lovakat kifogta a kocsiból, kikötötte őket legelészni. Elővette a kaszát, jól megfente és azt mondta: - Istenem segíts, fogjunk hozzá az aratáshoz!

Beállt a föld egyik végébe, megsuhintotta a kaszát és a szép sárga búzaszálak türelmesen várták, hogy édesanyám kévékbe szedje fel őket. Mikor nagyobbacska lettem, nekem is megmutatta, hogyan kell felszedni a búzát, hogy a kalászok mindig csak a kéve egyik végére kerüljenek. Bizony nem volt valami könnyű munka, hamar elfáradtunk és alig vártuk az ebédidőt. Ha jó volt a termés, több napba is beletelt, mire az egész tábla le lett aratva. A kévéket keresztekbe kellett rakni. Ezt is úgy, hogy a kalászok mindig csak egy felé essenek.

A gyerekeknek ilyenkor leginkább az volt a feladatuk, hogy ivóvízzel lássák el az aratókat. Bizony a teli bádogkannát, míg nem könnyített valamennyit terhén - a kisebbek csak húzva-

vonva tudták körbehurcolni, és nagyokat sikongattak, amikor a kannafedőben maradt pár kortynyi vizet a felnőttek rájuk locsolták. Játékra itt is találtunk módot. A kéverakások között remekül lehetett bújócskázni, és még az sem zavart minket, hogy a kis meztéllábunkat véresre szurkálja a hegyes tarló.

- Miért voltatok mezítláb?
- Kímélni kellett a cipőt. Az iskolába, templomba abban jártunk, de otthon mezítláb. Meg a dédipapáék idejében nem is jutott egy családban minden gyereknek lábbeli. A nagyobbak kaptak, a kicsiknek kapcát tekertek a lábukra, hogy el ne hagyják a cipőt. Késő ősszel és télen így jártak felváltva iskolába ketten-hárman egy cipőben.
- A mázlisták!- sóhajtottam.
- Gondolod? - nézett rám a nagyi összeszűkült szemmel.
- Csak vicceltem - válaszoltam, és elszégyelltem magam. A nagyi pedig folytatta:

Amikor az aratással végeztünk, jöttek a petrencés kocsikkal és felrakták a kévéket, majd otthon az udvaron nagy asztagot képeztek a cséplőhez.

Milyen az a petrencés kocsi? - kérdeztem.

Katika, hoznál be a kamrából 4 szívószálat, meg egy műanyag dobozt? - kérte édesanyámat a nagyi, mire anyukám térült-fordult, és minden az asztalon termett. Milyen érdekes! - morfondíroztam magamban. - Anya rögtön ugrott a mama első szavára. Nem volt: „Most? Én? Mindjárt, csak még..." Megkérte, és már hozta is. Én miért nem így működöm?

- Nézd csak! Itt ez a doboz. Ha ezeket a szívószálakat az oldalaira teszem - ügyeskedett a nagyi - , akkor megnövelem a térfogatát. A petrencés kocsi is egy egyszerű szekér volt, ami attól lett petrencés, hogy hosszú, vaskos fa rudakat kötöztek az oldalaihoz, ezáltal megnövelték a szélességét-hosszúságát. Így kétszer annyi szalma fért fel a kocsira, mint eredetileg. „Vagy ki tartja fel úgy azt a hitvány rudat, amellyel e suhanc mutatja az utat." Tudod? Toldi - mosolygott nagyanyám.
- Megáll az eszem, mama! - kiáltottam felháborodottan. Honnan a csudából emlékszel még ennyi idő után is szó szerint a Toldira? Mi év elején tanultuk, de nem tudom, el tudnék-e mondani fejből két sort.
- Azt hiszem, én is egy hajlós nádpálcának köszönhetem a tudományom egy részét-. De ezzel nem dicsekszem, inkább folytatom.

A cséplés előkészületeiben is segédkeznünk kellett. Édesapám kiadta a munkát, hogy a nagy 200 literes hordót hordjuk tele vízzel, mert a vízre szükség lesz a cséplés alatt. Akkor még csak ásott kutak voltak, amelyből ellátták mind a háztartást, mind a jószágokat. Minél mélyebb volt a kút, annál tisztább volt a vize. Ezt körbekerítették vagy fából készült négyzet alakú, lapokkal, vagy cementgyűrűvel. Ezt nevezték a kút kávájának. A teli vödröt elég nehéz volt felhifizni. Édesapám jót nevetett a nyögések hallatán:

- Többet ésszel, mint erővel komácskák - mondta. Elég azt a vödröt félig merni, egyelőre. Aztán, ha megjön az erő, idő múltán, a víz is több lesz a vödörben.

Ezt különösen szerettem édesapámban. A lustálkodást nem tűrte, de mindenkitől csak annyit követelt, amennyit elbírt. Sose többet.

Amikor már látta, hogy fáradunk, ő vette kézbe a kútágast, és húzta fel a vizet mindaddig, míg a hordó tele nem lett.

Ebben az időszakban sokszor mondta, hogy Istenem, csak addig bírja ki az időjárás eső nélkül, míg az összes gabonát ki nem csépeltük és be nem tároltuk a kamrába. A parasztember, ha valamiért aggódott mindig „Istent" hívta segítségül.

Amikor már tudtuk, hogy másnap nálunk lesz a cséplés, édesanyám finom réteseket sütött a kemencében a segítőknek. A kenyeret is abban sütöttük. Ez a kenyér még egy hét után is finom volt. Kenyérsütés alkalmával mindig sütött édesanyám egy kis cipót is, aminek a közepébe egy megmosott tojást tett és úgy sütötte meg. És azok az illatos krumplis pogácsák! Még most is összefut a nyál a számban.

Az aratás egyik legnagyobb eseménye számomra a cséplés volt. Nem tudom miért, de a cséplőgép látványa, mély dübörgő hangja teljesen elvarázsolt. És az, hogy ez a nagy behemót a mi udvarunkon dorombol büszkévé tett. No, lám, nekünk ilyenünk is van. Ilyenkor aludni sem tudtam az izgatottságtól. Előbb keltem, mint a kakas, és állandóan kiszaladgáltam az utcára, hogy lássam jön-e már a cséplőgép. A nagykaput kitártuk, hogy az udvarra be tudjon jönni. Kiabálhatott nekem édesanyám, hogy:

- Kati, gyere reggelizni!

Nem mozdultam a kapu mellől, nehogy egy pillanatot is elveszítsek a cséplőgép érkezéséből. Aztán 8 óra felé végre meghallottam, hogy jön a körmös traktor és húzza a cséplőgépet. Az emberek pedig jöttek a gép után. Akiknek nem volt saját földjük, azok a cséplőgéphez szegődtek el munkásnak, így keresve meg a megélhetéshez szükséges gabonát.

A cséplőgéppel odaálltak az asztag mellé. A traktort és a cséplőgépet egy hatalmas vastag szíjjal kötötték össze, mert a traktor hajtotta a cséplőgépet. Az emberek elhelyezkedtek az asztagon, illetve a cséplőgépen. Az asztagról villával adogatták le a kévéket a cséplőgép garatjánál állónak, aki a kévét beleillesztette a garatba. Egymás után tűntek el a kévék. A cséplőgép oldalán pedig kijött a kicsépelt búza.

A gép alól két ember hordta el a szalmát. Két darab hosszabb fából szalmahordót készítettek, úgy vitték el a szalmát. Az egyik ember elöl ment, a másik hátul. Amikor már magas volt a kazal egy nagy pallót döntöttek a kazalhoz és azon egyensúlyozva vitték fel a szalmát a kazal tetejére. A csodamasina azonban gonoszkodni is tudott, mert a végén prüszkölve fújta ki a töreket, ami repült szembe, szájba, ruha alá, és bizony csípte, szúrta az

ember bőrét.

Megnyugodva, hogy a cséplőgép már nálunk van, boldogan leültem a ház végére és onnan néztem a cséplést, hallgattam az emberek tréfálkozását, viccelődéseit, anekdotáit. Csodálattal néztem az etetőnél - garatnál - félmeztelenül álló férfit, aki rendíthetetlen nyugalommal engedte lefelé a kibontott kévéket a garatba. Nevetve mondta, hogy ezt is olyan óvatosan kell csinálni, mintha egy szép lány szájába adogatná a piros epret. Akkor úgy éreztem, mintha a felnőttek játszottak volna. Az emberek vidámak voltak, nem látszott rajtuk a fáradtság. Forrón sütött a nap, egyre többször törölgették izzadt homlokukat. Délben a gép leállt, az emberek megmosdottak. Úgy fröcskölték egymásra a jó hűs vizet, mint mi, amikor játszottunk. Némelyik ember úgy nézett ki, mint az ördög, mert a por-piszok hártyavékony sárréteget képezett a vízzel és izzadtsággal. Ebéd után édesapám 1-1 pohár jó bort csurgatott a legényeknek. Sohase többet, mert az egykedvűen zakatoló cséplőgép egy pillanat alatt emberevő szörnyeteggé válhat.

Ennél a mondatnál Kati mama eltorzította a hangját, és a kezével mókásan hókuszpókuszolt az arcom körül. Tudtam, hogy játszik, mégis kirázott a hideg.

- Komolyan mondod? kérdeztem.
- Sajnos volt rá példa, hogy egy-egy kapatos, vagy óvatlan legény keze belecsúszott az adagolóba. Onnan aztán már nem volt kiút. De náluk ilyen nem történhetett.

Ezután a kicsépelt búzát az emberek behordták a hambárba. Időnként belopóztam, olyan kellemes volt a még meleg búzában tapisgálni.

Ahogy az asztag fogyott, úgy nőtt a szalmakazal, és annak a tetejéről nyílt a legcsodásabb kilátás. Ott volt ám csak magaslati levegő! A cséplés befejezése után az emberek leültek beszélgetni. Édesapám nagyon szépen tudott citerázni és énekelni. Az elvégzett munka örömére előkerült a hangszer és édesapám énekelte a régi szép dalokat, amelybe többen bekapcsolódtak. Most már a bort sem kellett olyan szűken mérni. Így ért véget egy cséplés.

- Te is ugráltál a szalmakazal tetején, nagyi, mint abban a filmben. Mi is a címe, anya?
- Indul a bakterház.
- Azaz.
- Hát persze. És a legjobb az volt, amikor már megkezdték a kazalt, mert akkor már az egyik végén kisebb volt a rakás, és oda ugráltunk lefelé. Artistásat játszottunk. Esténként meg a barátnőmmel felmásztunk a tetejére, és énekeltünk. Az volt ám csak a színpad. Még a szomszéd tanyán is hallották.
- Kár, hogy én nem voltam ott. Tudod, milyen szaltókat ugrottam volna, Kati mama! Persze, és hajnal ötkor kipattantál volna az ágyból, hogy megfejd a tehenet - csúfolódott anyu, és megborzolta a hajamat.

- Olyan vagy! - nyafogtam. Köszönöm a szép történetet, mami. Jó volt téged hallgatni. Igen anya - szólt édesanyám is megindultan -, volt olyan, amit még én sem hallottam. Na, megyek, befejezem a konyhát.
- Én pedig segítek - szaladtam anyukám után. A nagyi pedig ledőlt kicsit szunyókálni, mert, ebéd után jól esik a pihenés.

Szolnok, 2012. augusztus 10.

Terjéki Béláné